

Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux

BULLETIN No. 22

AUGUSTUS 1960

Redacteurs	{	Apoth. P. vande Vyvere, Brugge
Rédaction		Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

INHOUD - SOMMAIRE: G. J. Rehm, De Bredase apothekers, van de 15e- tot het begin van de 19e eeuw, III.	p. 1.
In memoriam Georg Urdang	omslag.
Schulpjes oogzalf	omslag.

IN MEMORIAM GEORG URDANG

Op 27 Juni 1960 overleed op 78-jarige leeftijd te Madison (Wisconsin) Prof. Dr. Georg Urdang, emeritus hoogleraar in de geschiedenis van de pharmacie.

Urdang kan beschouwd worden als de grondlegger van de wetenschappelijke beoefening van de geschiedenis der pharmacie. In zijn „Wesen und Bedeutung der Geschichte der Pharmazie” heeft hij hiertoe de fundamenteën gelegd.

In 1938 week Urdang met zijn gezin uit naar de Verenigde Staten, waar hij de cultuur van het oude Europa wist te combineren met die van Amerika. Hierdoor was het hem mogelijk, het wereldcentrum voor de geschiedenis van de pharmacie te Madison te vestigen in zijn „Institute of the history of Pharmacy”. Ook komt deze ruime blik tot uiting in zijn, tezamen met Kremers geschreven, werk „History of Pharma-

cy”. Vooral in de tweede druk legt dit boek de grondslagen voor een wereldgeschiedenis van de pharmacie.

De verdienste van Urdang is alom gewaardeerd; hier te lande b.v. door het erelidmaatschap van de Kring voor de geschiedenis van de pharmacie in Benelux en het corresponderend lidmaatschap van het Genootschap voor de Geschiedenis van de geneeskunde, wiskunde en natuurwetenschappen.

Ieder, die het grote voorrecht had, Prof. Urdang te ontmoeten, kwam onder de ban van zijn innemend karakter en zijn grote bescheidenheid.

Urdang heeft geweten, dat de geschiedenis der pharmacie alom beoefenen ging vinden en erkenning kreeg, maar gelukkig ook dat hij in Prof. Glenn Sonnedeker een waardig opvolger heeft gekregen.

D. A. W. K.

DE BREDASE APOTHEKERS van de 15e- tot het begin van de 19e eeuw

door G. J. REHM

(Vervolg van Bulletin No. 21)

Later toen de kinderen groter werden en het ouderlijk huis verlieten, werd het voor Augustijn en zijn echtgenote alleen te groot. Zij verhuurden daarom enkele kamers¹⁾. De huuropbrengst ervan droegen zij over aan de Bisschop van Antwerpen als onderpand voor de kosten van de priesterstudie van hun zoon Franciscus op 5 oktober 1688, en later op 7 december 1694 nog eens voor dezelfde studie van hun zoon Augustinus²⁾. Hun beide andere zonen Cornelis en Jan werden Medicinae Doctor en hun zoon Jacob notaris, verder had het echtpaar nog een dochter Anna Josina, een andere dochter Anna was op jeugdige leeftijd overleden.

Tussen 1682 en 1697 leende Augustijn diverse kapitalen tegen rente uit. Ook hier dus weer een vorm van geldbelegging en voor ons de zekerheid, dat hij zijn schaapjes op het droge had.

Hij overleed op bijna zeventigjarige leeftijd de 5e februari 1699 en werd vijf dagen later begraven.

Johan Stickers werd gedoopt in de Rooms-Katholieke kerk te Breda op 9 december 1630, als zoon van Gijsbertus Martinus Stickers en Maria Wils. Zijn moeder was een zuster van de apotheker Jan Wils. Na het overlijden van zijn moeder hertrouwde zijn vader met Perijnken Wissems, een dochter van de apotheker Henrick Anthoniss Wissems en kleindochter van de apotheker Michiel Weers. Met een dergelijke familie-relatie tot apothekers kon het bijna niet anders, dan dat Johan ook dit beroep koos.

Hij zal zijn opleiding wel genoten hebben bij zijn oom Jan Wils, die na het overlijden van zijn zuster het lot van haar drie kinderen enigszins zal aangetrokken hebben; vooral ook omdat zijn eigen huwelijk kinderloos bleef.

Stickers huwde voor schepenen van Breda op 18 oktober 1665 met Anneken Geerit Claess de Gruyter dochter, en wees van ongeveer 19 jaar, die onder voogdij stond van — hoe kan het anders — zijn oom Wils. Vóór zijn huwelijk assisteerde Stickers zijn oom nog steeds in diens apotheek „De Witte Pluym” aan de Grote Markt (= thans 52), na zijn huwelijk trok zijn oom

1) Zo was secretaris Nicolaas Verbrugge bij hun in de kost en overleed ten hunne huize in april 1678, N. 325, f. 115r+v.

2) N. 314, f. 380.

zich uit de zaken terug en werd de apotheek aan hem verhuurd ¹⁾).

Op 8 augustus 1666 liet het echtpaar Stickers in hun huis door notaris Johan Beeris een mutueel testament opstellen ²⁾. Zij was geenszins onbemiddeld, want in haar huwelijk bracht zij alleen al aan onroerende goederen mee: het huis „de Lanterne” in de Lange Brugstraat, later verkocht voor f 2600,—; een hof met huis in de Donk, later verkocht voor f 1400,— en het huis „St. Pieter” in de Eindstraat, later verkocht voor f 2500,—. Het laatste bracht een huur op van gemiddeld f 80,— per jaar ³⁾.

Door de koop van een hof op het Gasthuisseinde (= thans Boschstraat) op 1 maart 1669 trad hij in het voetspoor van vele voorgenoemde apothekers. Zij gebruikten deze hoven voor het planten van kruiden, etc. ⁴⁾.

Verder kocht hij op 4 april 1670 een huisje met stal en grond in de Donk voor f 984,—, waarvan hij de helft kontant betaalde en de andere helft op 20 juni 1671 voldeed ⁵⁾. In hetzelfde jaar verwierf hij door koop nog een stede met huis, schuur, landerijen en erf, groot 10 bunder, gelegen in het Hout onder Princenhage; hij werd er op 27 november in gevest. De koopsom f 4950,— werd wederom half kontant en half in het volgende jaar voldaan ⁶⁾. Deze stede verhuurde hij voor f 125,— per jaar, van de huur werd echter uitgezonderd een kamer, opkamertje, kelder, zolder en een driehoekje in de hof naast de bakoven en de „halven wasch” in de boomgaard. Hier zal het echtpaar nu en dan enige verpozing gezocht hebben ⁷⁾.

De apotheek, die hij tot dan toe in huur had van zijn oom, kocht hij op 28 januari 1671. Het pand bestond toen uit een huis, erf, achterplein, achterhuis of stal en woning. Op 4 mei 1676 betaalde hij er de verschuldigde f 4000,— voor ⁸⁾.

Uit het feit, dat hij alle bovengenoemde koopsommen binnen enige jaren voldeed, blijkt wel, dat hij welgesteld was. Van leningen om deze sommen te kunnen voldoen is niets gevonden, integendeel zag hij nog kans in april 1680 f 1000,— uit te lenen ⁹⁾ en kocht hij op 2 december 1681 het kapitale huis met koetshuis, stal, plein, of en erf „de huysinge van Bruheze” in de

1) H. 1916, f. 1v; 2) N. 136, f. 111-113v; 3) R. 551, f. 76v-77 en f. 176r+v; R. 555, f. 38v-39v; N. 143, f. 6-7 en f. 352r+v; en N. 236, akte 199.

4) R. 539, f. 195v. 5) R. 540, f. 35v. 6) *ibid.*

7) N. 230, akte 185 en N. 297, akte 48. 8) R. 540, f. 131v-132.

9) R. 542, f. 192-193.

Nieuwstraat voor f 4050,—¹⁾. Ook dit laatste eigendom verhuurde hij voor f 330,— per jaar²⁾.

Met zijn vele bezittingen en zijn welstand had hij toch oog voor de noden van anderen en leverde daarom gratis medicijnen aan noodlijdenden³⁾.

Na meer dan 16 huwelijksjaren werd het echtpaar Stickers toch nog verblijd met de geboorte van een dochtertje, dat op 2 april 1682 in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda werd gedoopt en Maria Anna werd genoemd. In hun grote vreugde lieten de echtelieden nog op de doopdag hun testament door Paulus van Heusden herzien⁴⁾. Bij een vorige wijziging hadden zij immers hun gehele nalatenschap gelegateerd aan zijn broer en zuster en geen clause meer gemaakt voor eventuele kinderen uit hun huwelijk⁵⁾. Wel een bewijs, dat zij de hoop daarop reeds opgegeven hadden. Nu hun huwelijk dan toch nog met een kind gezegend was geworden en zijn broer — waarvan hij voor de helft erfgenaam was — overleden was, was een wijziging van het testament noodzakelijk geworden. Ongetwijfeld tot grote droefheid van het echtpaar overleed hun dochtertje op jeugdige leeftijd, waarna hun huwelijk weer kinderloos was en bleef.

Stickers verkocht zijn hof op het Gasthuiseinde eind 1684 voor f 375,—⁶⁾. Vervolgens kocht hij tezamen met zijn echtgenote op 28 juni 1686 een hoeve met huis, schuur, hof, boomgaard, wei- en zaailand, groot 14 bunder, gelegen aan de Teteringsedijk tegenover de Vuilenbras⁷⁾. Ongeveer drie jaar later kocht hij een derde gedeelte van het huis en erf „de Pauw” op de hoek van de Ridderstraat (= 16) en de Karrestraat voor een gelijk gedeelte van de koopsom zijnde f 1900,—⁸⁾. Ook deze bezittingen zal hij verhuurd hebben.

Door schenking voor vele goede diensten verwierf hij van een particuliere een hofje achter het huis „Brussel” in de Catharinastraat (= thans 12) op 9 juni 1690⁹⁾.

Bij „de huysinge van Bruheze” liet hij met de eigenaar van het belendende perceel in 1692 op gezamenlijke kosten een waterput graven, waarvan het water naar beide panden door middel van pompen en buizen kon worden aangevoerd¹⁰⁾. In dit huis moet hij ook verder nog aanzienlijke verbeteringen hebben aangebracht, want na zijn overlijden werd het voor

1) R. 543, f. 91v-92. 2) N. 232, akte 93 en N. 236, akte 201.

3) N. 311, f. 659r+v. 4) N. 231, akte 31.

5) N. 137, f. 37-39, d.d. 7-7-1673. 6) R. 544, f. 155.

7) R. 545, f. 196r+v. 8) R. 547, f. 47r+v. 9) *ibid.*, f. 225v-226.

10) R. 548, f. 260v-261.

f 7000,— verkocht, dat is ruim f 2500,— meer dan de koopsom voor hem had bedragen.

In 1689 en 1693 breidde hij zijn bezittingen nog verder uit door de aankoop van twee hoeven, de ene bestond uit een huis, schuur, bossen, zaai- en weiland, genaamd „de Poedelhoeve” in Poederle gelegen en het andere uit een huis, schuren, land, bossen, enz., gelegen te Watervoort in de bijvang van Herentals. Beide hoeven werden door hem voor resp. f 125,— en f 75,— per jaar verhuurd ¹⁾).

Toen hij tegen de 65 jaar liep besloot hij zich uit zijn zaken terug te trekken en kocht daarom op 17 september 1695 voor f 5750,— het huis, achterhuis, plaats, hof en erf met recht van uitgang op de Grote Markt, gelegen in de Catharinastraat (= thans 4). In dit huis ging hij rentenieren. Zijn apotheek verhuurde hij aan Johannes Baptista Swijssen, die gehuwd was met Catharina Elisabeth Seldenslagh, een dochter van zijn zuster Maria Stickers.

In de maanden april en mei 1700 belegde Stickers nog f 3700,— in obligaties ²⁾), doch zette op 28 februari 1701 diverse schuldbrieven en huurschulden in kontanten om. Waarschijnlijk wilde hij zijn bezittingen met de opbrengst van deze transacties zijnde f 4500,— nog verder uitbreiden ³⁾). Dit plan werd dan echter door zijn overlijden op 9 augustus 1701 doorkruist. Hij werd begraven in de Grote kerk te Breda op 13 aug. 1701.

Reeds medio oktober van hetzelfde jaar lieten zijn erfgenamen de nagelaten goederen taxeren, waaruit bleek dat hij goed was in Teteringen, Terheyden, Princenhage, Ginneken en Bavel.

Volgens zijn laatste testament opgesteld door notaris Floris van Gils op 7 mei 1701 behield zijn weduwe alle onroerende goederen in vruchtgebruik. De apotheek met het hofje in de Catharinastraat zou na hun dood aan Johannes Baptista Swijssen vervallen, die daarvoor f 4000,— in de boedel moest inbrengen ⁴⁾).

Behalve de genoemde bezittingen bezat Stickers ook nog aanspraken op goederen van zijn oom Wils onder Zundert, Ginneken en Ulvenhout, die de laatste na zijn dood in volle eigendom aan zijn weduwe had nagelaten. Stickers heeft hier zelf niet meer van kunnen profiteren, aangezien de deling van die goederen na het overlijden van zijn tante in 1700 eerst in 1704 zijn beslag kreeg.

1) N. 538, akte 148 en N. 530, akte 377.

2) R. 555, f. 94v-95 en f. 117v-118. 3) N. 530, akte 377.

4) N. 480, f. 112-119.

Henrick Anthonisz Wissems junior, werd op 20 augustus 1630 gedoopt in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda als oudste zoon van de apotheker Anthonis Wissems en Adriana Niclaes Peter Eyckmans dochter. Toen zijn vader overleed was hij pas tien jaar oud.

Henrick leerde het beroep van apotheker vermoedelijk bij zijn oom Jan Dirven.

Hij huwde op 18 april 1655 voor schepenen van Breda met Catharina Adriaan Gastelaers dochter, die afkomstig was uit het land van Zevenbergen¹⁾. Hij werd toen reeds apotheker genoemd en beiden woonden zij op de Grote Markt te Breda. In het huwelijk bracht zijn echtgenote enige onroerende goederen in haar geboortestreek mede²⁾.

Zijn moeder, die met Peeter van der Burght hertrouwd was, zal de inboedel van de apotheek van haar eerste echtgenoot verkocht hebben, zodat er voor Henrick geen door hem voort te zetten apotheek bestond. Enige maanden na zijn huwelijk op 30 oktober 1655 leende hij f 550,—, waarvoor hij zijn deel van het huis „de Pellicaen” aan de Grote Markt (= thans 42) in onderpand gaf³⁾. Hij woonde er toen zelf in, hoewel hij het huis slechts voor een derde gedeelte zijn eigendom kon noemen. Hij kocht daarom op 5 maart 1657 het huis, achterhuis, erf en hof „de Hasenwint” aan de Grote Markt (= thans 44) van de dochter van de apotheker Jan Eeltkens. Hierin was de apotheek gevestigd geweest van Gijsbrecht Eeltkens en vóór deze die van Anthonis Hoze. Mogelijk had hij het reeds eerder in huur, want uit de koopakte blijkt, dat zijn broer Anthonis toen in het huis „de Pellicaen” woonde. De koopsom bedroeg f 3700,—, die hij in 1657 en 1658 in twee aflossingen betaalde⁴⁾.

Het was ook in „de Hasenwint” dat het echtpaar Wissems op 20 september 1666 een mutueel testament liet opstellen. Bij dit testament werden de huwelijkse voorwaarden van 16 maart 1655 te niet gedaan. De langstlevende van de echtelieden was verplicht de kinderen tot hun meerderjarigheid op te voeden en hun daarna tezamen f 1000,— uit te keren⁵⁾.

Uit hun huwelijk werden minstens 8 kinderen geboren, waaronder drie zoons. Zes hiervan werden tussen 1656 en 1663 gedoopt in de R.K. kerk aan de Brugstraat en in 1673 in de R.K. kerk aan de Waterstraat. Van zeker twee anderen — w.o. de latere apotheker Adriaan Wissems — zijn de doopakten niet

1) R. 1104 c, f. 46. 2) N. 134, f. 23, N. 311, f. 397 en N. 314, f. 282r+v.
3) R. 535, f. 371r+v. 4) R. 536, f. 108v-109v. 5) N. 136, f. 120-122.

gevonden ¹⁾. In 1706 waren van deze kinderen nog maar vier dochters in leven, terwijl er daarvan in dat jaar nog één overleed ²⁾.

Alleen in de jaren 1678 en 1679 wist deze apotheker de levering der medicamenten aan de aalmoezeniersarmen te verwerken ³⁾.

In 1695 werd hij weduwnaar, zijn echtgenote overleed op 13 december van dat jaar en werd vier dagen daarna begraven. Zelf overleed hij op 20 december 1703 en werd eerst op 29 december daarna ter aarde besteld.

Tijdens zijn leven was hij genoodzaakt geweest vele malen geld te lenen, zodat zijn erfgenamen nog diverse sommen moesten aflossen. Welgesteld was hij dus niet, ondanks het feit, dat hij als mede-erfgenaam van zijn moeder het huis „de Vergulde Vrachtwagen” gedeeltelijk erfde, hetgeen eind 1695 werd verkocht ⁴⁾ en dat hij enig erfgenaam werd van zijn broer Anthonis ⁵⁾. Mogelijk was dit te wijten aan de omstandigheid dat drie van zijn dochters de geestelijke staat verkozen en zijn zoon Adriaan ongehuwd bleef. Zijn vierde dochter Elisabeth huwde na zijn dood met de apotheker Ballieu. Nog een bewijs voor zijn mindere goeiedheid is, dat hij tot op het eind van zijn leven medicijnen leverde en niet zoals andere apothekers ging rentenieren ⁶⁾; hoewel de zaak toen wel door zijn zoon Adriaan gedreven zal zijn.

Jan Mouchon werd op 9 december 1637 poorter van Breda, de daarvoor verschuldigde kosten werden hem kwijtgescholden, omdat hij uit Roermond verdreven was ⁷⁾. Hij was daar ouderling geweest en liet zich hier dan ook weer als lidmaat van de Ned. Herv. gemeente inschrijven ⁸⁾ en werd tot in oktober 1645 diaken van de Waalse gemeente. Hij was vermoedelijk afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden en vandaar verdreven om zijn Protestantse gezindheid. Hij vestigde zich misschien in Roermond in 1632 na de inname van die stad door Prins Frederik Hendrik en nam, nadat Roermond wederom in Spaanse handen gevallen was in 1637, de wijk naar Breda, dat juist in dat jaar door de „Stedendwinger” was heroverd.

1) In het doopboek van de R.K. kerk aan de Brugstraat bevinden zich hiaten tussen 1663 en 1674. 2) Vergelijk N. 452, akte 25 en akte 74.

3) Afd. II-19, no. 76, f. 54v-55. 4) R. 550, f. 164-165.

5) R. 552, f. 69v-70. 6) R. 107, f. 181v. 7) H. 704, p. 24.

8) Doopboek 29, p. 125. In Roermond was niets over hem te vinden.

Hij was gehuwd met Maria Mollens en had voor zover is na te gaan twee kinderen : Maria, die reeds in 1642 met een Bredanaar huwde en Mattheeus, die in 1653 te Delft huwde ¹⁾. Hij zal dus bij zijn komst in Breda ongeveer 40 jaar geweest zijn.

Bij de inschrijving in het poortersboek staat vermeld, dat hij chirurgijn was, maar toen hij met zijn echtgenote op 20 april 1638 een woning met erf, pleintje en kookhuis aan de Grote Markt (= thans zuidelijk gedeelte van 4) kocht ²⁾ heette hij apotheker en zo werd hij daarna ook steeds vermeld. Het huis kostte hem f 2000,—, die hij voor de helft kontant en voor de andere helft op 9 mei 1639 voldeed. In de koopakte staat geen naam voor het pand aangegeven. De later gebruikte naam „den Laurierboom” zal hij het dus gegeven hebben.

Het zal hem niet gemakkelijk gevallen zijn een renderende apotheek in Breda op te bouwen, aangezien er reeds verschillende apothekers — allen geboren en getogen Bredanaars — gevestigd waren. Hij moest dan ook enige malen geld lenen t.w. op 11 mei 1651 f 600,— ³⁾ op 7 mei 1655 f 250,— ⁴⁾ — beide sommen werden eerst door zijn erfgenamen terugbetaald — en in september 1661 f 500,— van zijn zoon Mattheeus ⁵⁾. Steeds gaf hij zijn huis in onderpand, hij verwierf trouwens geen andere bezittingen. Op 17 januari 1663 overleed hij en werd vier dagen later begraven.

Willem Anssems was een zoon van de apotheker Jacob Willem Anssems en zal ca. 1642 in de R.K. kerk te Breda gedoopt zijn. Hoewel hij in 1675 als apotheker vermeld wordt ⁶⁾, heeft hij zich nimmer zelfstandig gevestigd. Hij bleef in de zaak van zijn vader, de apotheek „Emaus” op de hoek van de Lange Brugstraat en Nieuwstraat. Hij is ook nimmer gehuwd en eerst na het overlijden van zijn vader in 1683 leverde hij op eigen naam medicamenten ⁷⁾.

Hij overleed op 16 mei 1700 en werd vijf dagen later begraven. Zijn nalatenschap zal alleen uit kontanten bestaan hebben, aangezien niets te vinden is over koop of verkoop van onroerende goederen door hem of zijn erfgenamen. Zelfs het huis „Emaus” was nimmer zijn eigendom, doch bleef in het bezit van zijn moeder, die pas in 1702 overleed.

1) Ned. Leeuw, 1915, kol. 237. 2) R. 531, f. 47v-48. 3) R. 535, f. 46.

4) R. 535, f. 338. 5) R. 537, f. 288. 6) N. 227, akte 110.

7) R. 106, f. 94v.

Hendrick Kamerlingh werd 27 jan. 1645 te Bergen op Zoom gedoopt, als zoon van de lakenkoper Cornelis Kamerlingh en Petronella Coenraets. Hij huwde 6 april 1669 in de Grote kerk te Breda met Geertruyd Haecx, die op 24 maart 1641 te 's-Gravenhage was gedoopt¹⁾. Nog in het jaar van hun huwelijk lieten zij door notaris Paulus van Heusden een mutueel testament opstellen gedateerd 10 december en gepasseerd in hun huis²⁾.

Met dit huis werd „de Cleynen Valck” in de Ridderstraat (= thans 9) bedoeld, dat met het naastgelegen pand „de Grote Valck” een huis had gevormd. Hierin had hij zijn apotheek gevestigd³⁾. Op 11 april 1672 kocht hij het burgerrecht van Breda⁴⁾.

In 1677 had hij voldoende overgespaard om het huis „de Cleynen Valck”, dat hij tot dan toe in huur had, te kopen. Hij werd er op 27 juli van dat jaar in gevest. Het bestond toen uit een woning en erf met een er naast gelegen hof⁵⁾. De helft van de koopsom f 2000,— voldeed hij kontant, de andere f 1000,— op 16 juli 1678, doch leende daarvoor dezelfde dag f 600,—, die hij op 2 mei 1679 weer afloste⁶⁾.

De naam van zijn apotheek wijzigde hij in een meer toepasselijke n.l. „de Vijzel”.

De negen kinderen van het echtpaar Kamerlingh werden allen tussen 1670 en 1685 in de Grote kerk te Breda gedoopt. Enigen ervan zijn op jeugdige leeftijd gestorven. Zijn oudste: Cornelis werd apotheker.

Zoals in het tijdvak 1625-1637 toen Breda in Spaanse handen was de Katholieke apothekers bestuursfuncties kregen te bekleden, zo werd nu deze Protestantse apotheker tot vele officiële ambten verkozen. Zo was hij tienraad, schepen, aalmoezenier, regent van het gasthuis, weeshuis, armkinderhuis, militair hospitaal, weesmeester, kerkmeester van de Grote kerk en diaken en ouderling van de Waalse gemeente. Hij nam dus een voorname plaats in het openbare leven van Breda in en behoorde dan ook tot de voornaamste Bredanaars van zijn tijd. Vanzelfsprekend verkreeg hij de levering van medicamenten aan het oude mannenhuis, militair hospitaal, beyerd en aalmoezeniersarmen⁷⁾ en wist op 27 oktober 1689 zelfs een akte te

1) Ned. Patr. 46e jrg., 1960, p. 151-152.

2) N. 224, akte 150. 3) H. 1916, f. 8v. 4) H. 704, p. 151.

5) R. 541, f. 260r+v. 6) R. 542, f. 47v.

7) N. 464, akte 58 vanaf 2 okt. 1711 ook aan zieke Franse gevangenen in de beyerd voor een vastgestelde som van 2 stuiver per dag.

Schilderij door N. G., ca 1675

HENDRIK KAMERLINGH

1645—1713

Eig. C. D. Kamerlingh te 's-Gravenhage

verwerven waarbij de Bredase magistraat hem in de levering van de medicijnen aan die instellingen continueerde¹⁾. De andere apothekers zijn het kennelijk met deze gang van zaken niet eens geweest, want reeds anderhalf jaar later klaagde hij, dat men zich niet meer aan de inhoud van deze akte stoorde²⁾.

Hij overleed op 18 maart 1713 en werd vier dagen later begraven in het graf in het koor van de Grote kerk, dat hem op 20 juli 1705 voor zijn vele diensten aan die kerk was geschonken³⁾.

Adriaan Biekens werd op 7 februari 1636 in de R.K. kerk te Breda gedoopt, als zoon van Cornelis Biekens en Helena van Arendonck. Reeds op jeugdige leeftijd werd hij wees, zijn vader overleed in mei 1641.

Hij huwde voor schepenen van Breda op 6 augustus 1662 met Catharina van Bergen, die ook te Breda geboren was.

Hij bewoonde het huis, hof en erf „den Lindenboom”, dat gelegen was achter de Grote kerk of in de Kerkstraat (= thans Torenstraat 13). Dit huis verkreeg hij in eigendom op 20 december 1662 bij de deling van de nalatenschap van zijn ouders met zijn zuster Maria⁴⁾. Het had een waarde van f 2225,—, maar was belast met een hypotheek van ruim f 92,—. Behalve dit huis verkreeg hij nog aan kontanten f 1743,— van de verkoop van een hofstede onder Heusdenhout, daarvan moest hij evenwel aan zijn zuster f 176,— overdragen, om hun beider kindsgedeelte in evenwicht te brengen. Tezamen met zijn zuster bleef hij in het bezit van een hoeve met toebehoren in Overa onder Princenhage en van een huis en erf „het Hof van Londen” in de Waterstraat te Breda. Na het overlijden van zijn zuster in 1673 kreeg Adriaan het vruchtgebruik van haar nagelaten goederen, waarvan zijn kinderen de erfgenamen waren⁵⁾.

Het huis „den Lindenboom” behoorde niet tot de nagelaten goederen van zijn ouders, maar was in 1651 door zijn voogd voor diverse uitstaande schulden opgewonnen⁶⁾.

Als bewoner van de Torenstraat werd hij pompmeester van

1) H. 15, f. 238, een akte waarbij de levering hem werd toegewezen ontbreekt, maar vermoedelijk gold het hier slechts de vaststelling van een gewoonte. 2) H. 33, f. 112r+v.

3) R. 561, f. 31-32 zie H. 345 n¹ „....in de Lieve Vrouwe Choor aan de suytsijde van de kercke over de kercke comme tegens den tweeden pilaar aldaar....”. 4) R. 547, f. 31v-36v. 5) H. 490, akte 10.

6) R. 535, f. 6v-7v.

de pomp in die straat, die daar tegen de muur van het kerkhof was geplaatst ¹⁾).

In de R.K. kerk aan de Waterstraat te Breda werden tussen 1663 en 1678 zeven kinderen van het echtpaar Biekens gedoopt. Een er van overleed op jeugdige leeftijd. Geen van zijn zonen trad in het voetspoor van zijn vader door apotheker te worden.

Tijdens zijn leven kocht Adriaan geen onroerende goederen, wel verwierf hij nog het vruchtgebruik van de nagelaten bezittingen onder Breda, Terheyden en Zevenbergen van zijn grootouders en tante. Deze werden eerst in 1707 en 1709 door zijn kinderen verdeeld ²⁾). Ondanks zijn bezittingen en de vele goederen, die hij in vruchtgebruik verwierf, moet het hem toch niet voor de wind gegaan zijn, want vele malen was hij genoodzaakt geld te lenen.

Tijdens een ziekte liet hij tezamen met zijn echtgenote op 12 juli 1673 door notaris Paulus van Heusden een testament opstellen. Zij benoemden elkander tot erfgenaam, de langstlevende was echter verplicht de kinderen op te voeden tot hun 25e jaar, eerder huwelijk of andere staat. Die opvoeding mocht evenwel bekostigd worden uit de opbrengst van de eigen goederen van de kinderen ³⁾).

Nadat hun zoon Cornelis, die tegen de zin van zijn ouders was gehuwd, overleden was, oordeelden zij een aanvulling op hun testament nodig. Op 15 september 1704 lieten zij door notaris Jeremias de Graaf de bepaling opstellen, dat hun kleinzoon niet zou mededelen in de nalatenschap van Adriaans tante, indien hij zich niet behoorlijk zou gedragen en dat als hij mocht komen te overlijden na de erfenis ontvangen te hebben, deze niet zou versterven aan de erfgenamen van zijn moederszijde ⁴⁾). Toen deze akte werd opgesteld was Adriaan reeds enigszins ziekelijk, zijn toestand is verergerd en op 24 oktober 1704 overleed hij, vier dagen later werd hij begraven.

Adriaan Lucass Smidts werd op 10 januari 1646 gedoopt in de R.K. kerk O.L. Vrouw Noord te Antwerpen, als zoon van Lucas Smidts en Catharina Peeters ⁵⁾).

Kort vóór zijn huwelijk vestigde hij zich te Breda. Hij huwde 13 mei 1668 te Antwerpen met Elisabeth Gobbincx, een nage-

1) H. 345 s. 18. 2) N. 625, p. 217 e.v. en R. 566, f. 3 e.v.

3) N. 494, akte 72. 4) N. 494, akte 72.

5) G.A. Antwerpen, Parochiereg. 33.

laten dochter van de apotheker Gobbinx¹⁾. Zij werd gedoopt te Breda in de R.K. kerk aan de Brugstraat op 17 juli 1647. Vóór hun huwelijk lieten zij huwelijkse voorwaarden opstellen²⁾.

Hij zette de apotheek van zijn overleden schoonvader voort in het huis „de Bijl” aan de Vismarktstraat (= thans 4), die eerst enige tijd verhuurd was geweest aan de apotheker Maximiliaan Stevens.

Op 15 juli 1669 leende het echtpaar Smidts f 2000,-, waarvoor zij hun huis in onderpand gaven, mogelijk liet hij voor dit bedrag verbeteringen in het huis aanbrengen³⁾. Eerst op 13 november van dat jaar kocht hij het burgerrecht van Breda⁴⁾.

Zelf blijkt hij ook bezittingen gehad te hebben, want in juni 1676 verleende hij aan een derde machtiging om voor hem het restant van de koopsom van een stuk bos onder Wouw te ontvangen⁵⁾.

Tezamen met zijn echtgenote liet hij op 15 september 1679 door notaris Peeter Beeris een testament opstellen. De huwelijkse voorwaarden werden daarbij herroepen. Zij benoemden elkander tot erfgenaam met de verplichting voor de langstlevende de kinderen op te voeden tot hun 25e jaar, eerder huwelijk of andere staat en hun daarna tezamen f 2000,- uit te keren⁶⁾.

Met ingang van 1 mei 1682 verhuurde Adriaan een gedeelte van het huis „de Bijl” voor een termijn van zes jaar en een jaarlijkse huur van f 120,-. Het huis moest daarvoor voor dubbele bewoning geschikt gemaakt worden door er een aparte voordeur, ramen en een muur in te laten maken⁷⁾. In juli van dat jaar leende hij f 1600,-, waarvan hij f 1000,- gebruikte om de helft van de bovengenoemde schuld van f 2000,- af te doen; de overige f 600,- zal hij voor de verbouwing van zijn huis nodig gehad hebben⁸⁾.

Op voorwaarde dat hij die zou beplanten en gebruiken wist hij uit de nalatenschap van de apotheker Dirven m.i.v. 15 maart 1685 het voorste gedeelte van de hof achter het huis „de Swaen” aan de Grote Markt in huur te verkrijgen. De huurtermijn was drie jaar, de huursom f 12,- per jaar⁹⁾. Hierin zal lange tijd, diverse apothekers hebben in dat huis gewoond, een kruidentuin geweest zijn, die Smidts nu verder kon bijhouden.

Van het echtpaar Smidts werden tussen 1674 en 1678 vier

1) id., id. 206. 2) Op 3 mei 1668 voor notaris Jeremias van Loon van wiens archief niets bewaard is gebleven. 3) R. 539, f. 238r+v.

4) H. 704, p. 135. 5) N. 304, f. 217. 6) N. 291, f. 213-214.

7) N. 310, f. 47r+v. 8) R. 543, f. 142. 9) N. 336, f. 116.

kinderen in de R.K. kerken aan de Waterstraat en de Brugstraat gedoopt. Het staat dus wel vast, dat hij katholiek was, verwonderlijk is het daarom dat hij vanaf 1684 tot aan zijn vertrek uit Breda geneesmiddelen mocht leveren aan het militair hospitaal en de beyerd¹⁾ en in 1685 zelfs aan de aalmoezeniersarmen²⁾.

In 1687 bevond hij zich wederom in Antwerpen, zijn zaak had hij toen verhuurd aan de apotheker François Beens³⁾.

Adriaan van Overvelt werd ca. 1635 geboren als zoon van Claas Claass van Overvelt en Jenneken Hendricx de Greef dochter. Hij huwde met Josina van Erp.

In 1676 vinden we hem voor het eerst vermeld, hij is dan aalmoezenier te Breda. Het volgende jaar op 2 februari kocht hij een huis met plein, hof en erf, genaamd „het Brandewijns-huis” aan de Prinsenkade voor f 1300,-, welke som hij half kontant en half op 6 oktober 1678 voldeed⁴⁾. De naam van dit huis wijzigde hij in „het Wapen van Haerlem”⁵⁾.

Hij ging er niet zelf in wonen, doch verhuurde het.

Zijn apotheek was — althans in 1681 — gevestigd in een huis op de zuidzijde van de Boschstraat (= thans 36), dat hij van Ds. van Bergen huurde⁶⁾.

De eerste officiële functie, die hij bekleedde was zoals we reeds zagen die van aalmoezenier, achtereenvolgens kreeg hij in verschillende jaren nog de volgende ambten waar te nemen: tienraad, schepen, rentmeester van het weeshuis en van het gasthuis op de Boschstraat, regent van het militair hospitaal, weesmeester en kerkmeester van de Grote kerk.

Vanzelfsprekend verkreeg hij dan ook de levering van medicijnen aan de aalmoezeniersarmen van 1678-1682, aan het oude-mannenhuis 1681-1686 en aan het militair hospitaal en de beyerd 1684-1689.

In zijn kwaliteit van rentmeester van het gasthuis heeft hij zich vele moeiten getroost voor de bouw van de huizen van het gasthuis aan de Pasbaan, waaraan een gevelsteen in een dezer huizen nog herinnerd⁷⁾.

Enige jaren na de bouw van die huizen verzocht hij de magistraat van Breda om 2¹/₂ roeden erf achter die huisjes om daar zelf een huisje op te zetten. Dit verzoek werd op 13 januari 1687 ingewilligd, mits hij jaarlijks een behoorlijke cijns zou

1) H. 406 11. 2) Afd. II-19, no. 81. 3) R. 546, f. 60-61v.

4) R. 541, f. 213r+v. 5) R. 547, f. 246v-247. 6) H. 1927, f. 219v.

7) F. A. Brekelmans: Het Bredasche Gasthuis, Breda, 1951, p. 71.

betalen ¹⁾. Op dit erf liet hij een huisje bouwen en het erf omheinen. De jaarlijkse cijns bedroeg 10 stuiver. Na zijn overlijden werd de gehele bezitting verkocht voor f 400,-²⁾.

Tezamen met zijn echtgenote liet hij door notaris Paulus van Heusden op 16 oktober 1689 een testament opstellen. Aangezien het echtpaar kinderloos was gebleven werden de wederzijdse familieleden tot erfgenamen benoemd ³⁾. Adriaan lag toen reeds ziek te bed en overleed dan ook vijf dagen later, hij werd op 24 oktober begraven.

François Wilhelmus Beens werd op 10 februari 1661 in de Grote kerk te Breda gedoopt als zoon van Adriaan Beens, notaris te Breda, secretaris van de Bredase weeskamer en secretaris van Ginneken en Bavel en van Margaretha Constantia van Renesse, een dochter van de Bredase predikant Prof. Ludovicus van Renesse.

Hij huwde omstreeks 1685 met Agatha van der Nath. Het echtpaar liet in de Grote kerk te Breda tussen 1686 en 1699 acht kinderen dopen.

Na het vertrek van de apotheker Smidts naar Antwerpen huurde François diens apotheek in het huis „de Bijl” aan de Vismarktstraat (= thans 4) en bewoonde dit pand vermoedelijk tot en met 1697 ⁴⁾. Op 11 december van dat jaar kocht hij het huis met plein, stal en erf „de Ossenbergh”, gelegen in de Reigerstraat (= thans 14) voor f 3200,-. De helft van deze som voldeed hij kontant de andere helft op 20 september 1698 ⁵⁾. Hij wijzigde de naam daarvan in „de Drye Granaetappelen” en bracht er verschillende veranderingen in aan, want na zijn overlijden werd het voor f 760,- meer verkocht, dan dat hij er voor betaald had ⁶⁾.

In het openbare leven bekleedde hij de volgende functies: tienraad, regent van het armkinderhuis, van het militair hospitaal en van het oude-mannenhuus; tevens was hij burgerkapitein.

Reeds in 1689 wist hij door middel van een akte van de magistraat de levering van geneesmiddelen aan het gast-, wees-, armkinder- en oude-mannenhuus voor zich te verwerven, op dezelfde datum dat de apotheker Hendrick Kamerlingh in de

1) H. 147, z.f. 2) R. 548, f. 21v-23v. 3) N. 234, akte 119.

4) H. 1919, p. 90v, dit huis werd door Smidts verkocht in 1694; R. 549, f. 160-161. 5) W. 1005, rekening 1699, f. 33-34v.

6) R. 563, f. 142-144v.

levering van medicijnen aan de andere Bredase instellingen werd gecontinueerd ¹⁾).

Hij overleed vermoedelijk in 1703 ²⁾; zijn weduwe op 20 februari 1705, zij werd zes dagen daarna in de Grote kerk te Breda begraven.

Lenaart Adriaans Cloostermans was een zoon van Adriaan Cloostermans en Maria van Sterbergen, die zich eind 1637 vanuit Geertruidenberg in Breda vestigden. Zijn vader verwierf het burgerrecht van Breda op 4 februari 1638 en had toen reeds op 7 december tevoren het huis „den Helm” aan de Grote Markt te Breda gekocht. Later vestigde hij zich te Ginneken en werd aldaar schepen.

Lenaart werd ca. 1630 te Geertruidenberg geboren en huwde omstreeks 1651 met Pauwelijntje de Morera, over wie niets naders bekend is. Het echtpaar liet tussen 1652 en 1660 vijf kinderen dopen inde Grote kerk te Breda.

Hij vestigde zich als apotheker in het huis „de Rouwmantel” aan de Eindstraat (= thans zuidelijk gedeelte van 2) op de hoek van de Nieuwstraat, dat hij m.i.v. 1 mei 1652 voor f 80,- per jaar huurde. Nadat dit huis van eigenaar was verwisseld werd het huurcontract vernieuwd en kreeg hij het tot 1 mei 1658 in huur voor f 50,- per jaar. Later werd dit contract met twee jaar verlengd en de huur verhoogd tot f 54,- ³⁾.

In 1660 woonde in dit huis een andere huurder ⁴⁾, waar het gezin Cloostermans na 1660 gebleven is, is onbekend. Na dit jaar is er in de Bredase archieven niets meer over deze familie te vinden.

Jacobus Sprongh werd op 6 november 1661 gedoopt in de R.K. kerk aan de Waterstraat te Breda, als zoon van Cornelis Jacobs Sprongh en Rebecca Louis Jacobs de Vries dochter. Zijn vader overleed op 4 februari 1663, waarna zijn moeder in 1666 hertrouwde met Johan van Slingeland.

Uit de nagelaten boedel van zijn grootmoeder verwierf hij een beemd en een stuk zaailand te Tilburg, die tezamen een waarde hadden van f 1400,- en nog aan kontanten en andere zaken ruim f 717,-. Zijn vader was op te jeugdige leeftijd overleden om al een grote nalatenschap te kunnen nalaten, hij

1) H. 15, f. 238.

2) Vergelijk rekeningen Gasthuis Boschstraat, laatste betaling aan François zelf 21 okt. 1702, eerste betaling aan de gemachtigde van zijn weduwe in nov. 1704.

3) W. 819. 4) H. 1916, f. 96v.

had dan ook geen testament. In augustus 1683 toen Jacobus 21½ jaar oud was, deed zijn stiefvader een definitieve afrekening van de hem toekomende goederen en gelden. De laatste had verzuimd de kontanten, die Jacobus toekwamen, af te geven of daarvan rente te betalen. Hij werd nu verplicht 13 jaar rente à 4% aan zijn stiefzoon te betalen ¹⁾.

Voor zijn apotheek huurde Jacobus aanvankelijk het huis „den Rooden Molen” of „het Molentjen” in de Ridderstraat (= thans 25). Toen dit huis in 1693 aan een ander werd verhuurd verhuisde hij met zijn apotheek naar een gedeelte van het huis in de Ridderstraat (= thans 4), dat gelegen was naast het hoekhuis van de Grote Markt ²⁾.

Waarschijnlijk voor de inrichting van zijn apotheek zal hij de f 250,- nodig gehad hebben, die hij in 1688 leende ³⁾. Onroerende goederen heeft hij nimmer gekocht.

Hij overleed als vrijgezel op ongeveer 40-jarige leeftijd op 18 september 1701 en werd vier dagen later begraven.

Maximiliaan Stevens is slechts korte tijd als apotheker te Breda gevestigd geweest. Op 10 september 1666 liet hij door notaris Gerard Prasers een testament opstellen in het huis „de Bijl” aan de Vismarktstraat (= thans 4). Hierbij bepaalde hij, dat zijn vader Johannes Stevens te Steenberghe al zijn goederen moest verkopen en de opbrengst daarvan beleggen. Hiervan verkreeg zijn vader tot aan diens dood het vruchtgebruik en na diens overlijden mocht het kapitaal dan verdeeld worden tussen de zusters en de halfbroers van Maximiliaan ⁴⁾.

Het huis „de Bijl” had hij in huur van de weduwe van de apotheker Gobbincx. Die deze apotheek aan hem verhuurd zal hebben rond de jaarwisseling 1665-1666. Lang heeft Maximiliaan er niet gewoond, want bij het opstellen van zijn testament was hij al ziek en hij overleed dan ook vijf dagen daarna en werd op 18 september 1666 begraven.

Adriaan Wissems werd ca. 1665 te Breda geboren als zoon van de apotheker Henrick Anthoniss Wissems jr. en Catharina Gastelaers.

Hij bleef ongehuwd en dreef tezamen met zijn vader de apotheek in het huis „de Hasenwint” aan de Grote Markt (= thans 44).

Na het overlijden van zijn vader in de laatste week van het jaar 1703 zette hij de zaak alleen voort. Nog geen twee jaar

1) W. 938. 2) H. 1924, f. 92v en f. 94v en N. 297, akte 43.

3) N. 337, f. 49v-50v. 4) N. 182, f. 15-16.

later overleed hij echter zelf, n.l. op 23 november 1705, hij werd drie dagen daarna begraven. De apotheek werd na zijn dood door zijn zusters verkocht ¹⁾).

Aan onroerende goederen bezat hij slechts enige renten en een kindsgedeelte in de door zijn moeder nagelaten landerijen onder Terheyden en Zevenbergen ²⁾).

Cornelis Kamerlingh was het oudste kind van de apotheker Hendrick Kamerlingh en Geertruida Haecx en werd op 22 januari 1670 in de Grote kerk te Breda gedoopt.

Zijn vader bekleedde vele bestuursfuncties in de stad Breda en zal daardoor niet veel tijd gehad hebben zich met zijn apotheek te bemoeien. Cornelis hield daarom de apotheek „de Vijzel” in de Ridderstraat (= thans 9) gaande.

Nadat zijn vader in 1713 overleden was, bepaalde zijn moeder dat aan hem — in consideratie dat hij zowel tijdens het leven als na het overlijden van zijn vader de apotheek ten gemene profijte had waargenomen en nog waarnam — die apotheek en het huis waarin deze gevestigd was, werd gelegateerd. De schulden aan de drogisten behoefde hij niet te voldoen, dat moest uit de gemene boedel geschieden. Verder vermaakte zij hem bij dit testament, dat op 10 februari 1714 voor notaris Cornelis van Eyll werd opgesteld, het beste ledikant met toebehoren, de beste kast, spiegel, tafel en alle „schilderijen van familiestucken” en bovendien haar beste roosring. Hij moest daarvoor echter f 3000,- in de gemene boedel inbrengen, waarin hij weer als mede-erfgenaam zou meedelen ³⁾).

Het huis had bij de koop f 2000,- gekost, verbeteringen, meubilair en de inboedel van de apotheek werden dus op f 1000,- getaxeerd. Het komt er dus op neer, dat zijn mede-erfgenamen er geen medezeggenschap over kregen.

Eerst nadat dit testament door het overlijden van zijn moeder op 18 september 1714 in werking was getreden, ging hij aan trouwen denken. Hij huwde op 3 februari 1716 op 46-jarige leeftijd in de Grote kerk te Breda met Maria Huygens, die weduwe was van Huybert Schevers. Haar eerste huwelijk was kinderloos gebleven en volgens de testamentaire beschikking van haar eerste echtgenoot moest zij zijn broer en zuster f 600,- betalen. Voor de voldoening daarvan gaf zij op 11 november 1716 haar huis, stal en hof „het Haverloopen” met twee achterwoningen aan de zuidzijde van de Boschstraat in onderpand ⁴⁾).

1) R. 561, f. 175-176. 2) N. 452, akte 52 en R. 561, f. 157-159.

3) N. 363, akte 9. 4) R. 573, f. 172r+v.

Dit onderpand werd op 8 januari 1725 vervangen door een obligatie van f 600,-¹⁾. Over de nalatenschap van haar eerste echtgenoot is jarenlang proces gevoerd.

Het echtpaar Kamerlingh liet reeds op 14 maart 1717 een testament opstellen door notaris Benjamin de Beunje. Zij benoemden daarbij elkander tot erfgenaam met de verplichting voor de langstlevende de kinderen te moeten opvoeden tot hun 24e jaar, eerder huwelijk of andere staat en hun daarna tezamen f 600,- uit te reiken²⁾.

Van het echtpaar werden vijf kinderen in de Grote kerk gedoopt, waarvan er maar twee in leven bleven.

Evenals zijn vader wist Cornelis de levering van geneesmiddelen aan enkele Bredase instellingen te verwerven. Zoals aan het Oude-Mannenhuis van 1710 tot 1723 en aan de aalmoezeniersarmen van 1713 tot aan zijn overlijden. Evenals zijn vader, hoewel niet zoveel, bekleedde hij enige ambten, t.w. rentmeester van de Grote kerk, aalmoezenier, tienraad en diaken van de Waalse gemeente.

Voor zijn zoon Johannes kocht hij in 1722 verschillende obligaties ten laste van de stad Breda, tezamen tot een waarde van f 3900,-³⁾ en aanvaardde hij voor hem in dat jaar tevens een legaat van f 6000,- van diens overleden peetoom de Bredase advocaat Mr. Johannes van Vlieden⁴⁾.

Cornelis overleed op 5 februari 1725 en werd vier dagen later in de Grote kerk begraven. Zijn weduwe hertrouwde in 1730.

Uit de inventaris van de bezittingen, die zij vóór het aangaan van haar derde huwelijk opstelde, bleken die te bestaan uit: het huis „de Vijzel” getaxeerd op f 2865,-; het huis „het Haverloopen” met toebehoren getaxeerd op f 1320,- en het huisraad getaxeerd op f 1369,-; de obligaties, die zowel vóór als na het overlijden van Cornelis waren verworven hadden een gezamenlijke waarde van f 3600,-; bovendien waren er nog een aantal in te vorderen schulden. Met aftrek van de f 1214,-, die nog te betalen stonden, vertegenwoordigde de boedel aldus een waarde van ca. f 8200,-⁵⁾.

1) R. 582, f. 15-17v. 2) N. 578, f. 66-68.

3) R. 579, f. 51-52 en f. 81-82v. 4) N. 667, f. 110r+v.

5) H. 491, f. 281 e.v.

Gijsbertus Seldenslagh was een zoon van de boekdrukker Cornelis Seldenslagh en Maria Stickers en werd op 15 maart 1658 in de R.K. kerk aan de Brugstraat te Breda gedoopt. Zijn moeder was een zuster van de apotheker Johan Stickers en een nicht van de apotheker Jan Wils. Vermoedelijk heeft hij zijn apothekersopleiding genoten bij zijn oom Stickers en is hij tot aan zijn huwelijk in diens zaak gebleven.

Eerst nadat zijn oom zich in 1695 uit de zaken terugtrok en zijn apotheek verhuurde aan de apotheker Swiisen, een zwager van Gijsbertus, stelde hij pogingen in het werk om zich zelfstandig te vestigen. Eind 1697 trachtte hij het huis „het Root Cruys” aan de noordzijde van de Korte Brugstraat te kopen, hetgeen mislukte omdat deze koop werd genaast ¹⁾.

Eerst op 6 juli 1698 huwde hij voor schepenen van Breda met Helena van Bladel, die te Terheyden was geboren, doch te Breda woonde. Hij vestigde zijn apotheek nu in het huis, ert, plein en achterhuis „het Wit Cruys” aan de zuidzijde van de Korte Brugstraat (= thans 9) ²⁾.

Reeds een jaar later kocht hij dit huis voor f 2800,-, die hij half kontant en half op 20 juni 1714 voldeed ³⁾.

Kort na de geboorte van zijn eerste kind liet hij tezamen met zijn echtgenote door notaris Cornelis van Eyll op 8 juli 1699 een testament opmaken. Zij benoemden daarbij elkander tot erfgenaam met de verplichting, dat de langstlevende de kinderen zou opvoeden tot hun 25e jaar, eerder huwelijk of andere staat en hun daarna ieder f 100,- zou uitbetalen ⁴⁾. Dit testament werd nog tweemaal vernieuwd, de inhoud bleef hetzelfde alleen bij de vernieuwing van 21 maart 1704 werd bepaald, dat de kinderen ieder f 1000,- ⁵⁾ en bij die van 10 juli 1718, dat de vier kinderen tezamen f 2400,- zouden ontvangen ⁶⁾.

Het echtpaar liet in de R.K. kerk aan de Nieuwstraat te Breda acht kinderen dopen. Toen zijn echtgenote op 16 augustus 1718 overleed bleef Gijsbertus als weduwnaar met vier kinderen achter, waarvan er in het volgende jaar nog een overleed.

In augustus 1719 hertrouwde hij met Johanna Maria van Slingelant, weduwe van Hendrik van Halder, die te Oudenbosch woonde.

1) N. 552, f. 64. 2) N. 315, f. 537r+v. 3) R. 554, f. 112v-113v.

4) N. 349, f. 260-262. 5) N. 494, akte 25. 6) N. 638, f. 47-48.

Op 10 juli 1721 belegde hij f 2000,- in een schuldbrief¹⁾; bovendien bezat hij nog een stede met toebehoren en een zaailand onder Terheyden, die hij regelmatig verhuurde²⁾.

Zijn tweede huwelijk werd geen succes en na een proces voor de schepenbank van Breda werd dan ook op 13 oktober 1723 de echtscheiding uitgesproken. Zijn echtgenote werd daarbij toegewezen een gouden ketting en gesp en voor onderhoud f 50,-³⁾. Voor de voldoening van deze alimentatie gaf Gijsbertus in onderpand zijn huis „het Witte Cruys”; de jaarlijkse huuropbrengst daarvan en die van zijn land onder Teteringen⁴⁾.

Kort na de echtscheiding vertrok hij naar Geel, alwaar hij in 1733 nog steeds gevestigd was⁵⁾.

Antony Mol werd 1673 in het testament van de apotheker Stickers en zijn echtgenote, waarbij hij als getuige optrad, „der testateuren tesamen dienaar” genoemd⁶⁾. Vermoedelijk is hij lange tijd apothekers-assistent gebleven in de apotheek „de Witte Pluym” aan de Grote Markt (= thans 52). In 1686 leverde hij echter medicijnen op eigen naam, waar hij zich toen gevestigd had is niet bekend⁷⁾.

In ieder geval blijkt daaruit wel, dat hij inderdaad een apotheker was, wat ten overvloede bewezen kan worden met het feit, dat hij in 1696 het request tot oprichting van een apothekersgilde mede ondertekende.

Hij overleed op 9 augustus 1699 en werd drie dagen later begraven. Van een eventuele nalatenschap is niets gevonden.

Johannes Baptista Swysen werd gedoopt in de St. Petrus kerk te Leuven op 15 februari 1663, als zoon van Thomas Swysen en Catharina van der Veken. Hij kwam omstreeks 1690 uit Leuven naar Breda en was werkzaam in de apotheek van Johan Stickers aan de Grote Markt (= thans 52), genaamd „de Witte Pluym”. Hij huwde alhier voor schepenen met Catharina Elisabeth Seldenslagh op 4 oktober 1693. Zij werd ca. 1662 te Breda geboren als dochter van de boekdrukker Cornelis Sel-

1) R. 578, f. 118v-119v. 2) N. 597, f. 158; N. 621, akten 86, 115 en 120; N. 628, f. 43-44 en f. 91r+v en N. 638, f. 103. 3) R. 109, f. 28v-29v.

4) R. 587, f. 236v-237v. 5) R. 582, f. 61-62 en N. 733, z.f.

6) N. 137, f. 139. 7) R. 106, f. 82.

denslagh en Maria Stickers, een zuster van de genoemde apotheker ¹⁾).

Swijsen, die dus door zijn huwelijk neef geworden was van Stickers, kreeg na zijn huwelijk diens apotheek in huur toen de laatste zich in 1695 uit de zaken terugtrok. Swijsen kocht op 30 juni 1696 het burgerrecht van Breda, waarbij Stickers voor hem borg bleef ²⁾).

Twee maanden daarna n.l. op 31 augustus werd het enige kind Anna Arnoldina van het echtpaar Swijsen in de R.K. kerk aan de Brugstraat gedoopt, hierbij was de echtgenote van Stickers meter.

Stickers schijnt zeer met deze aangehuwde neef ingenomen te zijn geweest, we zien hem sedert 1695 in de voor Stickers opgestelde akten herhaalde malen als getuige optreden en hij werd later zelfs tot curator van zijn nalatenschap benoemd.

Het huis „de Witte Pluym” waarin de apotheek gevestigd was en een hofje achter het huis „de Sevensterre” werden dan ook door het echtpaar Stickers aan hem gelegateerd. Hij moest daarvoor wel f 4000,- in de gemene boedel storten, terwijl het vruchtgebruik aan de weduwe Stickers zou blijven, maar in ieder geval verkreeg hij aldus de zekerheid, dat de apotheek zijn eigendom zou worden. Na het overlijden van Stickers in 1701 trad deze regeling in werking. Op 29 mei 1704 werd tussen de weduwe Stickers en het echtpaar Swijsen een overeenkomst gesloten, waarbij de eerste afzag van het vruchtgebruik en het recht van eigendom op de apotheek, en het echtpaar Swijsen in plaats daarvan haar f 160,- per jaar toezegde te beginnen met 1 mei 1705 ³⁾).

De helft van de verschuldigde f 4000,- voor de overname betaalde hij op 1 juli 1704, waardoor de jaarlijkse uitkering aan de weduwe werd gehalveerd op f 80,-. Op dezelfde dag werd het huis en het hofje officieel aan hem overgedragen ⁴⁾. De overige f 2000,- betaalde hij aan de erfgenamen op 10 juli 1721, doch ontving hiervan een gedeelte terug, omdat hij namens zijn echtgenote mede-erfgenaar was.

Het hofje verkocht hij op 13 april 1715 voor f 200,-, de nieuwe eigenaar kon het aanvaarden m.i.v. 15 november. Voor zichzelf kocht hij toen voor f 500,- een gedeelte van de hof achter het huis „de Hasenwint” ⁵⁾, dat hij al jarenlang in gebruik had ⁶⁾. Deze hof was de kruidentuin van Adriaan Wissems geweest en zal door Swijsen na diens overlijden in 1705 zijn gehuurd.

1) Zie ook bij Gijsbertus Seldenslagh. 2) H. 704.

3) R. 559, f. 87-88v. 4) R. 559, f. 149v-150v.

5) R. 571, f. 266v-268 en 274-276v. 6) N. 445 akte 2.

Volgens het testament van de weduwe Stickers, dat zij in 1719 door notaris Jacob van Rijckevorsel had laten opstellen, erfde Swijsen na haar overlijden op 29 juni 1721 het huis, met plaats, hof en erf aan de zuidzijde van de Catharinastraat (= thans 4), waar zij in gewoond had; de hoeve met het huis, de landerijen en de beemden en de helft van de watermolen te Poederle in Herentals. Het laatste was echter belast met een hypotheek van f 5000,- à 4 %. Bovendien verkreeg hij nog enige percelen bos onder Vorrsselaar en al de obligaties, schuld- en rentebrieven. Hiertegenover moest hij dan alle schulden van de boedel betalen en een obligatie van f 500,- tot zijn last nemen. Hij was zelf tot executeur-testamentair benoemd. Overeenkomstig een codicil op dit testament eveneens in 1719 door dezelfde notaris opgesteld vermaakte zij hem alle leengoederen ¹⁾.

Het huis in de Catharinastraat verhuurde hij voor f 180,- per jaar ²⁾.

Zijn bezittingen breidde hij nog verder uit met de aankoop van het huis „de Watermolen” (later tot een huis verenigd met het naastgelegen pand en thans Grote Markt 48) op 18 december 1731, dat hij eveneens verhuurde ³⁾. Voor deze koop werd een door hem vroeger uitgeleende som van f 500,- als afgedaan beschouwd ⁴⁾.

Uit de archieven blijkt wel, dat hij een grote voorliefde had voor geldbelegging door middel van leningen. Van 1701 tot 1737 leende hij aanzienlijke sommen geld tegen rente uit. Zo waren er na zijn overlijden nog ruim f 5000,- te ontvangen.

Zijn echtgenote overleed op 10 februari 1740 en werd drie dagen later begraven. Haar overlijden na een 46-jarig huwelijk gaf hem zo'n schok, dat hij kinds werd. Zijn dochter, die intussen weduwe van Dr. Hieronimus Verdussen geworden was en te Antwerpen woonde, gaf op 16 maart 1740 toen zij te Breda vertoefde een volmacht aan Dr. Wittens om alle schulden, renten, huren, enz. te innen en alle huizen en landerijen te verkopen ⁵⁾.

Met een verwijzing naar deze volmacht werd de apotheek „de Witte Pluym” door hem op 27 oktober 1740 verkocht aan de moeder van de apotheker Van Tilborgh.

1) N. 516, z.f. 2) N. 551 en N. 555. 3) R. 586, f. 263v-265.
4) R. 564, f. 44r+v. 5) N. 840, akte 38.

Swijssen werd door zijn dochter medegenomen naar Antwerpen, waar hij in april 1741 overleed. Hij werd er de 27e van die maand in de R.K. kerk O.L. Vrouw Noord begraven.

Johannes Franciscus de Hertoghe was het jongste kind van de uit Antwerpen afkomstige Med. Dr. Jacobus Silvester de Hertoghe en Elisabeth van der Avoirt en werd op 26 januari 1702 in de R.K. kerk aan de Waterstraat te Breda gedoopt.

Het gezin de Hertoghe woonde toen in de Veemarktstraat. Nadat zijn echtgenote op 23 juni 1716 te Breda overleden was, vertrok Dr. de Hertoghe weer naar Antwerpen.

Johannes Franciscus kwam echter omstreeks 1727 weer naar Breda en vestigde zich hier als apotheker. Hij huurde het huis „St. Huybrecht” aan de noordzijde van de Veemarktstraat (= thans 7) en kwam zodoende zelfs weer in de straat te wonen, waar hij zijn eerste levensjaren had doorgebracht ¹⁾.

Hij huwde rond deze tijd met Maria Theresia Xaveria Snijders, en verwekte bij haar een zoon Michael Franciscus Xaverius, die op 18 februari 1731 in de R.K. kerk aan de Waterstraat werd gedoopt, doch reeds op 16 januari 1733 overleed.

Met zijn broer Med. Dr. Abraham de Hertoghe te Oudenbosch, die tevens voogd was over de kinderen van zijn overleden broer Cornelis, kreeg hij onenigheid over de administratie van de nalatenschap van hun vader, die in 1733 te Antwerpen overleden was. Deze nalatenschap bestond voornamelijk uit landerijen in de omgeving van Breda. Bij minnelijke schikking werd dit door tussenkomst van twee door hen daartoe benoemde advocaten op 10 april 1734 bijgelegd. Hij zou van zijn broer Abraham f 300,- ontvangen en verder zouden zij de boedel ieder voor de helft administreren ²⁾.

Met zijn echtgenote liet hij een testament opstellen op 24 oktober 1733, waarbij zij elkander tot erfgenaam benoemden onder voorwaarde, dat de eventuele kinderen door de langstlevende zouden worden opgevoed tot hun 25e jaar, eerder hu-

1) De juiste datum is niet bekend in nov. 1729 fungeerde hij echter als getuige toen de eigenaar van het huis „St. Huybrecht” een achterhuis daarvan aan een derde verhuurde. Hij zal er dus toen al hebben ingewoond, N. 832 akte 125 en bij de verkoop ervan 1 dec. 1734 werd hij als huurder vermeld „sedert lange tijd”. Hij behield het recht van huur tot 1 mei 1739, R. 588, f. 169v-170.

2) Zie N. 834 diverse akten en N. 835, akte 14.

welijk of andere staat en dat zij daarna ieder f 100,- zouden ontvangen ¹⁾).

Hij overleed in juni 1739 en werd de 13e van die maand begraven ²⁾. Kinderen liet hij niet na.

Thomas Maximiliaan van Alphen werd op 29 februari 1688 te Dongen gedoopt, als zoon van Mr. Rogier van Alphen en Jacoba van Alphen. Zijn voornamen voluit luiden Thomas Julius Pompejus Vincent Maximilianus, zelf gebruikte hij later alleen de eerste en laatste van zijn voornamen.

Hij huwde te Rotterdam op 19 april 1713 met Geertruyd Somvil (Somwijn).

In 1716 diende hij een request in bij de magistraat van Breda om hem zonder kosten zijnerzijds het burgerrecht van Breda te verlenen, hetgeen hem bij apostille op dat request van 18 mei 1716 ten dele werd toegestaan. Hij zou n.l. wel het recht moeten betalen, doch behoefde geen borgtocht te stellen ³⁾.

Hij zal in dat jaar te Breda zijn komen wonen, in augustus werd hier een kind van hem begraven, dat niet in Breda geboren was. In de Grote kerk alhier werden tussen 1717 en 1723 drie kinderen van hem gedoopt, waarvan er een op jeugdige leeftijd overleed.

Zijn apotheek vestigde hij in het huis „de Grooten Wilde-man” aan de Grote Markt (= thans 16) op de hoek Veemarktstraat noordzijde — mogelijk reeds in 1716, maar zeker vanaf 1 november 1720 tot en met 30 april 1727 — dat hij in huur had voor f 115,- per jaar ⁴⁾.

Reeds in 1717 wist hij de levering van medicamenten aan de aalmoezeniersarmen te verwerven en behield die tot aan zijn overlijden.

Eerst op 15 februari 1725 werd hij als burger van Breda ingeschreven ⁵⁾ op de voordelige voorwaarden, die hem in 1716 waren verleend. Deze registratie zal hij wel hebben laten geschieden, omdat men geen bestuursfunctie kon bekleden, als men geen burger was. Hij werd in oktober 1725 tot tienraad van Breda aangesteld en later tot schepen. In hetzelfde jaar gelukte het hem de leverantie van geneesmiddelen aan het Oude-Mannenhuis te verkrijgen, die eveneens tot aan het eind van zijn leven in zijn handen bleef. Hij was ook lid van het kloveniersgilde, in 1726 zelfs deken daarvan.

(Wordt vervolgd)

1) N. 834, akte 111. 2) Rekening Kleine Kerk 1738/9.

3) H. 157, z.f. 4) N. 666, f. 27-28 en N. 669, f. 171-172v.

5) H. 705, z.f.

SCHULPJES OOGZALF

Een zeer oud middel, dat we echter dit jaar voor 't eerst weder eens ge-adverteerd vonden. De bijzonderheid is hier gelegen in de wijze van aflevering, namelijk in plaats van in een potje in een mosselschelp. Want de zalf zelf is geheel dezelfde als die, welke in de apotheken en bij 't volk bekend is onder de naam roode praecipitaat zalf en voor ontstoken oogleden wordt gebruikt.

Wanneer men in de apotheek voor 25 cent haalt heeft men évenveel of meer dan men voor 80 cent in een schulpje krijgt. Eigenaardig zeker is het, dat terwijl vroeger de aflevering

van zalven enz. in mosselschelpen algemeen was, omdat toen nog geen potjes of doosjes goedkoop genoeg te verkrijgen waren, thans op deze primitieve wijze afgeleverd de zalf drie-maal zo duur is als in een behoorlijk steenen potje ! 1).

Medegedeeld door
Dr. E. Grendel.

1) Dr. Vitus Bruinsma en Dr. G. W. Bruinsma:
De hedendaagse kwakzalver; Leeuwarden, H.
v. Belkum Kz. 1880.

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE
KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX

Opgericht 18 april 1950. — Fondé le 18 avril 1950.

Bureau / Bestuur :

Président : Dr. P. H. Brans, Rotterdam	President
Vice-Président : Pharm. I. Etienne, Verviers	Vice-President
Secrétaire : Apoth. L. Vandewiele, Gent	Secretaris
Trésorier : E. G. Segers, Brussel	Penningmeester
Administrateur : Apoth. Alfred Nimax, Luxembourg.	

Membres d'honneur / Ereleden :

- Dr. M. Bouvet, président de la Société d'Histoire de la Pharmacie, rue Thénard 4, Paris Ve, France.
- Apoth. G. E. Dann, President Intern. Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie, Daenische Str. 19, Kiel, Deutschland.
- Prof. Dr. D. Rafael Folch y Andreu, président Sociedad Española de Historia de la Farmacia, General Mola 85, Madrid, España.
- Prof. Dr. A. E. Vitolo, Presidente del Associazione Italiana di Storia della Farmacia, Piazza Carrara 10, Pisa, Italia.

Membres Donateurs / Ondersteunende leden :

- A. P. B. (Algemene Pharmaceutische Bond / Association Pharmaceutique Belge), Archimedesstr. 11, Brussel.
- Kon. Ned. Mij ter bevordering der Pharmacie, Alexanderstr. 11, 's-Gravenhage.
- Departement Amsterdam van de K.N.M.P., Jan Luykenstr. 94, Amsterdam Z.
- Departement Gelderland van de K.N.M.P., Arnhemseweg 1, Ede, G.
- Departement 's-Gravenhage van de K.N.M.P., Rijkswijkseweg 113, 's-Gravenhage.
- Departement Limburg van de K.N.M.P., Wijker Brugstr. 10, Maastricht.
- Departement Noord Brabant van de K.N.M.P., Wilhelminalapark 28, Tilburg.
- Departement Noord-Holland van de K.N.M.P., Duinoordstr. 69, Haarlem.
- Departement Rotterdam van de K.N.M.P., Goudsesingel 29, Rotterdam.
- Departement Utrecht van de K.N.M.P., Bem. Weerd O.Z. 29, Utrecht.
- Syndicat des Pharmaciens Luxembourgeois, avenue du 10 septembre 5.
- N.V. Handelsmaatschappij L. I. Akker, Postbus 21, Rotterdam.
- Etabl. Biergon, 5, rue Sœurs de Hasque, Liège.
- Etabl. Coles, chaussée d'Haecht 24-26, Diegem-Brussel.
- N.V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades, Stheeman en Pharmacia, Looiersgracht 27-39, Amsterdam C.
- N.V. Amsterdamsche Chininefabr., de Wittenkade 48-50, Amsterdam W.
- Etabl. A. Couvreur, 78, rue Gallait, Brussel - Bruxelles.
- Etabl. Cusi avenue Louise 428, Brussel - Bruxelles.
- Etabl. Kottenhoff, Bondgenotenstr. 84, Vorst.
- P. Hahmes, St.-Servaasklooster, Maastricht.
- N.V. v/h B. Meindersma, Westerlaenstr. 150-158, 's-Gravenhage.
- Etabl. Mijnhardt-Mon Cœur, Antwerpen-Mortsel.
- N.V. Handelsmij Nedigepha, Nieuwe Spiegelstr. 3-5, Amsterdam.
- N.V. Onderlinge Pharmaceutische Groothandel, Nieuwe Gracht 63, Utrecht.
- Ophaco, rue du Pépin 21, Brussel - Bruxelles.
- N.V. Pernivita, Postbus 69, Vlaardingen.
- Pharmacies Populaires, rue de Mangombroux 173, Verviers.
- N.V. Philips-Roxane Pharm. Chem. Ind. „Duphar”, P.C. Hoofdstraat 171-173, Amsterdam Z.
- C. N. Schmidt, Keizersgracht 31, Amsterdam C.
- Syndicat Pharmaceutique de l'Arrondissement de Verviers, Verviers.
- N.V. Dr. Willmar Schwabe, Westzijde 116, Zaandam.

Cotisation / Lidmaatschap :

- Membres et membres donateurs — Leden en ondersteunende personen :
f 8,— (100 fr. Belg.) par an, per jaar.
- Sociétés, institutions donatrices — Ondersteunende verenigingen, instellingen, instituten, etc. f 25,— (300 fr. Belg.).